

МУГАЛИМДИН ПЕДАГОГИКАЛЫК МАДАНИЯТЫ ЖАНА МЕЗГИЛ ТАЛАБЫ

ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ КУЛЬТУРА УЧИТЕЛЯ И ТРЕБОВАНИЯ ВРЕМЕНИ

Түйүндүү түшүнүктөр: мугалим, педагогикалык маданият, компетенция, компетенттүүлүк, өзүн-өзү тарбиялоо, баалуу эмгектер, жигердүү аракет, педагогиканын максаты, кесиптик стандарт, сапаттык көрсөткүч.

Ключевые слова: учитель, педагогическая культура, компетенция, компетентность, самовоспитание, ценные труды, трудолюбие, педагогическая цель, профессиональный стандарт, качественный показатель.

“Мугалим – сүйүү адиси” – деп, профессор С.К. Рысбаев мугалимдин бийиктигин, билгичтигин даназалайт. Чындыгында эле, бүгүнкү мугалим мына ушундай бийиктиктерди багындырып, мына ушундай билгичтиктерге ээ болуп, коомдо белгилүү денгээлдеги өз ордун ээлеп жатабы? – деген суроого жооп издеп көрөлү. Ооба, болочок мугалимдин педагогикалык турмушка болгон көз карашы жогорку окуу жайларында калыптанат. Ал эми, алардын педагогикалык турмушка болгон көз караштарын калыптандырууда ар бир студенттин кесиптик өзүн-өзү тарбиялоосу эң маанилүү болуп эсептелет. өзүн-өзү тарбиялоонун зарылдыгына көптөгөн көрүнүктүү педагогдор өтө чоң маани беришкен. Алсак, А. Дистерверг: «Желечектеги мугалим азыркы студент үчүн өзүн-өзү тарбиялоону бүткүл турмуштагы негизги милдети кылып алышы керек» – деп эсептеген.

Элге билим берүүдөгү көрүнүктүү ишмер А.В. Луначарский мугалимдин личностуна коюлган талаптарды көрсөтүү менен ушул талаптарды ишке ашырууда мугалимдин өзүн-өзү тарбиялоосунун ролун көрсөтүп, мындай деген «Биз үчүн педагог мамлекеттеги эң универсалдуу, оң жакшы адам болушу керек, себеби ал балдар үчүн бардык жакшы нерселердин булагы болуп калышы керек. Педагог өзүндө инсандык идеалды калыптандырыш керек». Себеби, бүгүнкү педагогиканын максаты – инсанга багыттап окутуу болуу менен бирге бул багытта белгилүү окумуштуулар, көрүнүктүү педагогдор тарабынан көптөгөн эмгектер мугалимдин өзүн-өзү тарбиялоосу үчүн сунушталып жатат.

Кыргыз элинин сыймыктуу педагогу, улуу окумуштуу, профессор И. Бекбоевдин инсанга

багыттап окутуунун мыйзам ченемдүүлүктөрүн, принциптерин, мазмунун, максатын, усулдарын иштеп чыгышы бүгүнкү мугалимге даяр усулдук негиз катары кызмат кылат. Улуу окумуштуунун мына ушул эмгегинде “Мектепте сабак окутуунун маңызы баланы билим алууга мотивациялоо болуп эсептелет. Балада ушундай мотивация, ушундай кызыкчылык пайда болуп жаралса, калыптанса, анда, мектеп өзүнүн миссиясын аткарган болуп эсептелет. Эгерде балада билим алуучулук ишмерүүлүккө кызыкчылык калыптандырылбаса, анда курулай коромжуланган күч жана кур бекер кеткен убакыт үчүн мектепке да, мугалимге да, доомат коё алабыз” - деп мугалимдин убактысы балага гана багытталган максаттуу аракеттер менен коштолуусун баса белгилеген. Инсанга багыттап окутуунун негизги максаты да мына ушундай.

Ал эми мындай баалуу эмгектерди өз практикасында туура пайдаланып, ишке ашыруу жагы мугалимдин жигердүү аракетине гана байланыштуу болуп эсептелет.

Улуу окумуштуу-педагог С. Байгазиевдин “Программалык мазмунду өздөштүрүүгө, чындыкты табууга, өзүнө-өзү кожоюн болгон өз алдынчалыкка окуучу өзүнүн жекече жолу. Индивидуалдуу руханий изденүүсү, жекече акыл-ой, азап-түйшүгү аркылуу келиши керек. Бекем билим ошондо болот” – деген оюн ырастоо үчүн бүгүнкү мугалимдин алдына ар бир программалык мазмундун түзүлүшүнө көңүл бургандай бир канча аткарылчу милдеттер коюлуп олтурат.

Ар кандай максатка жетүүдө анын ар бир баскычын, ар бир маселелерди жана алардын тыянактарын эске алуу пайдалуу. Бул болсо турмушта чоң ийгиликтерге жетүүгө багыт болуп берет. Мындай маселелерди ишке ашырууда мугалимдин компетенттүүлүгү негизги орунда турат.

Америкалык изилдөөлөрдү анализдөө материалдарында “компетенттүүлүк” менен “квалификацияны” синоним катары карашат. Эгерде, бул тыянактарга таянсак, квалификация – практикалык көндүмдөрдүн жана теориялык билимдердин көлөмүн түшүндүрөт. Ал эми, компетенттүүлүк – окутуу процессиндеги билимдердин,

билгичтиктердин, көндүмдөрдүн кеңири маанидеги топтомун түшүндүрөт.

Компетенттүүлүк – инсандын интеллектуалдык, моралдык, социалдык, эстетикалык, саясий билимдеринин интеграциясы.

Компетенция – (билгичтик, татыктуулук) компетенттүүлүккө тиешелүү түшүнүк, компетенттүүлүк субъектин ишмердүүлүгүн мүнөздөйт. Ал билимдин, көндүмдөрдүн, жөндөмдүүлүктөрдүн жана жеке сапаттардын белгилүү бир шарттарында кесиптик компетенттүүлүктүн позициясынан каралат. Андай болсо мугалимдин компетенттүүлүгүнө коюлган талаптар, анын ишмердүүлүгүндө иш жүзүнө ашуучу функционалдык, кызматтык милдеттери катары аныкталат. Компетенция – иш аракетте тастыкталган билим.

Компетенттүүлүк – бул адамдын өзүндө болгон ресурстары аркылуу проблема чече алуу жөндөмү жана кырдаалга жараша эффективдүү иш аракети.

Мындагы түйүндүү сөз «жөндөмдүүлүк». Эгерде адамда билим болсо, ал эмнени жасоо керек экендигин түшүнөт, билет. Эгер жөндөм болсо, кантип аткарышты түшүнөт жана аткара алат.

Компетенттүүлүк – кесиптик даярдыкка ээ болуу процессинде калыптануучу билимдин, көндүмдөрдүн, жөндөмдүүлүктөрдүн жана жеке сапаттардын системалуу түрдөгү көрүнүшү, кесиптик ишмердүүлүктүн маани-маңызын түзүүчү, кесиптик милдеттерди ийгиликтүү чечүүгө жол ачуучу субъектин жаңы деңгээлдеги ишмердүүлүгү.

Педагогдун жалпы компетенциялары катары төмөндөгүлөр эсептелинет:

- окуучуну окуу ишмердүүлүгүнө кызыктыруудагы компетенттүүлүк;
- конкреттүү окуу курсунун жана конкреттүү сабактын окуу материалынын маанисин ачуудагы компетенттүүлүк;
- окуу ишмердүүлүгүн максаттуу уюштуруудагы компетенттүүлүк;
- окутууга жекече мамиле кылууну чечүүдөгү, турмушка ашыруудагы окуучуну түшүнө билүү компетенттүүлүгү;
- предметти окута билүү компетенттүүлүгү;
- педагогикалык маселелерди чечүүгө байланыштуу же чече билүү компетенттүүлүгү;
- ишмердүүлүктүн жана жүрүм-турумдун программасын түзө билүүдөгү компетенттүүлүк;
- окуу ишмердүүлүгүн уюштура билүүдөгү компетенттүүлүк.

Ушул жерде мугалимдин педагогикалык ишмердүүлүгүнүн кесиптик стандартында мугалимдин базалык компетенттүүлүктөрү катары, анын алты элементи көрсөтүлгөндүгүн эске ала кетели. Алар:

1. Педагогикалык ишмердүүлүктөгү жекече сапаттар
2. Максат жана милдеттерди коё билүү
3. Окуу ишмердүүлүгүнө кызыктыруу
4. Маалыматтык компетенттүүлүк
5. Педагогикалык ишмердүүлүктүн программаларын түзө билүү жана педагогикалык чечимдерди чыгара билүү
6. Окуу ишмердүүлүгүн уюштура билүү компетенттүүлүктөрү

Албетте, буларда мугалимдин кесиптик жана инсандык компетенциялары синтез түрүндө берилгени байкалып турат, тактап айтканда, аларда кесиптик жана жекече инсандык сапаттары бөлүнүп каралган эмес. Ошондуктан, биздин көз карашыбыз боюнча бул аталган жалпы компетенттүүлүктөрдүн ичинен болочок мугалимдин кесиптик жана инсандык компетенттүүлүктөрүн өз алдынча бөлүп көрсөтүүнү туура көрдүк. Анткени, “мыкты инсан гана мыкты педагог-тарбиячы боло алат” – деген оюубузду далилдегибиз келет.

Мына ушул компетенттүүлүктөргө ээ болгон мугалим – педагогикалык маданиятка ээ болгон мугалим болоору чындык. Ал эми “Педагогикалык маданият” түшүнүгү төмөнкүдөй мүнөздөлөт:

– педагогикалык маданият – мугалимдин жалпы маданиятынын бир бөлүгү жана профессионалдык сапаттарынын системасында педагогикалык иш-аракетинин өзгөчөлүгүн чагылдырат;

– педагогикалык маданият – мугалимдин педагогикалык иш-аракетинин креативдүүлүгүнүн сапаттык көрсөткүчү, индикатору;

– педагогикалык маданият – бул натыйжа гана эмес, мугалимди кандай өзгөртсө, студентти да ошондой эле өзгөрткөн процесстин өзү;

– педагогикалык маданият – мугалимдин чыгармачыл ой-жүгүртүүсүнүн калыптаныш процессине таасир этет;

– педагогикалык маданият – мугалимдин методологиялык, нравалык-эстетикалык, коммуникативдик, технологиялык, руханий маданияты.

Демек, педагогикалык процессте билим берүүнүн мазмунун мугалимдин педагогикалык маданияты түзүп турган билим берүү мекемелеринде гана мезгил талабындагы мугалимдин орду сакталып калат – деп жыйынтык чыгарууга болот.

Адабияттар:

1. Айдарова М.Д. Педагогикалык маданият [Текст] / Айдарова М.Д. – Бишкек, 2012.
2. Байгазиев С. Цивилизация жана ата журт тагдыры [Текст] / Байгазиев С. – Бишкек, 2008.

3. Бекбоев И.Б. Инсанга багыттап окутуу технологиясынын теориялык жана практикалык маселелери [Текст] / И.Б.Бекбоев. – Бишкек, 2011.

4. ГОСТ 3-2004. Сборник государственных стандартов высшего профессионального образования. – Бишкек, 2004.

5. Дистервег В.А. Избр. пед. соч. [Текст] / Под ред. Е.Н. Медынского, Ф.А. Дистервег. – Москва, Учпедгиз, 1956.

6. Рысбаев С.К. Кыргыз тили, адабияты мугалимине жүз кенеш [Текст] / Рысбаев С.К. – Бишкек, 2013.

7. Рахимова М.Р. Педагогиканын теориясы, системасы, технологиясы [Текст] / М.Р. Рахимова, М.А. Абдыкеримова. – Бишкек, 2007.